

^HHAKSIZ REKABET HUKUKUNDA EMEK İLKESİ VE UYGULAMASI

Arş. Gör. Kaan Muharrem YAĞCIOĞLU*

Öz

Emek ilkesi, ticari hayatta herkesin kendi emeği oranında sonuç almasını ifade eder. Alman ve İsviçre Hukuku'nda olduğu gibi Türk Hukuku'nda da emek ilkesi haksız rekabet hukukunun en temel ilkelerinden biri olarak kabul edilmiştir. 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nda emek ilkesine dayanan düzenlemeler bulunmaktadır. Bu düzenlemelerin başında Türk Ticaret Kanunu "Dürüstlük kuralına aykırı davranışlar, ticari uygulamalar" başlıklı madde 55'in "Başkalarının iş ürünlerinden yetkisiz yararlanma" başlıklı (1) (c) hükmü gelir. Madde içerisinde doğrudan emek ilkesinden bahsetmese de maddenin gerekçesinde bu fıkranın haksız rekabet hukukunu temellendiren emek ilkesinin geniş bir uygulaması olduğu belirtilmiştir. Ayrıca Türk Ticaret Kanunu'nun genel gerekçesinde de emek ilkesinin güçlendirilip etki alanının genişletildiğinden bahsedilmiştir. Yine Türk Ticaret Kanunu madde 55 (1) (a) (4), madde 55 (1) (a) (5) ve madde 55 (1) (d), emek ilkesi ile ilgilidir. Emek ilkesi, rekabetin haklı veya haksız olduğunun tespiti konusunda birçok halde hakime yardımcı olabilir. Yargıtay'ın da uygulamada bu ilkeye sıklıkla başvurduğu görülmektedir. Ancak doktrinde bu ilke tüm haksız rekabet hallerini açıklayamadığı ve bozulmamış rekabetten tüm katılanların (kamunun ve tüketicinin de) menfaatleri olduğu ve bunların da korunması gerektiği düşüncesi karşısında eleştirilmiştir. Gerçekten de emek ilkesinin

^H Hakem incelemesinden geçmiştir.

* Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Ticaret Hukuku Anabilim Dalı (e-posta: kaann89@gmail.com) (Makale Gönderim Tarihleri: 02.03.2017-02.03.2017/Makale Kabul Tarihleri: 29.03.2017-22.03.2017)

mutlak olarak her halde uygulanması, serbest rekabet ilkesine zarar verebilecektir. Bu da haksız rekabet hukukunun ulaşmak istediği sonuç olan dürüst, serbest rekabetin korunması ile şüphesiz ki ters düşecektir. Bu sebeple emek ilkesinin hangi durumlarda uygulanabileceğine ilişkin tespitlerde bulunulmalıdır. Emek ilkesinin uygulama alanı üzerinde durduktan sonra Türk Ticaret Kanunu'nda emek ilkesi esas alınarak düzenlenen hükümleri inceleyeceğiz.

Anahtar Kelimeler

Emek İlkesi, Emeğin Korunması İlkesi, Emek İlkesinin Uygulanması, Haksız Rekabet Hukukunda Emek İlkesi, Emeğe Dayalı Rekabet İlkesi

EXERTION PRINCIPLE IN UNFAIR COMPETITION LAW AND ITS APPLICATIONS

Abstract

Exertion principle means getting results up to everyone's own exertion in commercial life. Exertion principle considered as a fundamental principle of unfair competition law in Turkish Law like German and Swiss Law. There are articles that based on exertion principle in 6102 numbered Turkish Commercial Law. Most noticable article that based on exertion principle is "Actions and Commercial Applications that Violation of Honesty Principle" titled article 55's "Unauthorized Use of Someone Elses Work Products" titled (1) (c) section. Although it is not mentioned directly in section of article, it is mentioned that this section is general application of exertion principle in Turkish Commercial Law's Legal Basis Manifest. It is also mentioned that exertion principle is strengthened and its effects are widened in General Legal Basis part of Turkish Commercial Law's Legal Basis Manifest. Furthermore there are more article sections that related to exertion principle in Turkish Commercial Law. These are: 55 (1) (a) (4), 55 (1) (a) (5) and 55 (1) (d). Exertion principle can help judge in many cases about determining which competition is fair or unfair. This principle has been frequently used by Supreme Court in practice. But this principle

criticised in doctrine because it is not applicable for all unfair competition situations and the idea of there is benefit for all participants like public and consumer in fair competition and they are also must be protected. It is true that absolutely applying exertion principle to all situations can harm free competition principle. And this won't be the competition law's desired outcome of fair and free competition. Therefore it must be determined that in which situations the exertion principle is applicable.

Keywords

Exertion Principle, Protection of Exertion Principle, Application of Exertion Principle, Exertion Principle in Unfair Competition Law, Exertion Based Competition Principle

GİRİŞ

Ülkemizin de benimsediği liberal ekonomik model, özel teşebbüslerin birbiriyle rekabet edebilmesi esasına dayanmaktadır. Rekabet etmek, liberal ekonomi sistemleri için çok önemlidir. Çünkü ticari hayatta rekabet, işletmelerin verimini artırır, üretilen mal ve hizmetlerin kalitesini yükseltir ve bu mal ve hizmetlerin fiyatını düşürür. Bu sebeple hemen hemen her ülke serbest rekabet ortamının sağlanması ve dürüst rekabetin sağlanması amacıyla hukuki düzenlemelerde bulunmuşlardır¹.

Ülkemizde de rekabet özgürlüğü, Anayasamız tarafından güvence altına alınmıştır². Ancak güvence altına alınan serbest rekabet, dürüst bozulmamış rekabettir. Bu sebeple teşebbüsler dürüstlük kuralları çerçevesinde rekabet etmek zorundadırlar. Nitekim kanun koyucu, rekabetin hukuka ve dürüstlük kurallarına uygunluğunu sağlayabilmek, rekabet özgürlüğünün sınırlarını belirleyebilmek, haksız ve dürüstlük kurallarına aykırı olan rekabetin önlenmesi amacıyla bazı düzenlemeler getirmiştir³.

Ticaret hayatının ve teknolojinin hızlı ilerleyişi karşısında, belirli bir davranışın veya ticari uygulamaların haksız rekabet olup olmadığının belirlenmesi çoğu zaman kolay olmamaktadır. Haksız rekabet karşısında kanunlarda öngörülen yaptırımlar dikkate alındığında, rekabetin haksız olup olmadığının tespiti büyük önem göstermektedir⁴. Bu tespitin yapılabilmesi için doktrinde ve yargı içtihatlarında ilkeler ve prensipler geliştirilmeye çalışılmıştır. İşte bu ilkelerden biri de emek ilkesidir.

Çalışmamızda öncelikle emek ilkesinin daha iyi anlaşılabilmesi amacıyla öğretilerdeki ve yargı kararlarındaki tanımlarına değineceğiz. Sonra emek ilkesinin Alman ve İsviçre hukukundaki tarihi gelişiminden kısaca bahsedeceğiz. Bundan sonra da emek ilkesinin uygulamasını Yargıtay kararları ışığında değerlendirecek, uygulama alanlarını tespit etmeye çalışacağız. Bu

¹ **Arkan**, Sabih: Ticari İşletme Hukuku, 17. Baskı, Ankara, 2012, s. 307; **Şener**, Oruç Hami: Ticari İşletme Hukuku, Seçkin Yayınları, Ankara, 2016, s. 605.

² Anayasada rekabet etme hakkı doğrudan düzenlenmemiştir. Ancak bazı hükümlerden dolaylı olarak bu hakkın varlığı anlaşılmaktadır (Anayasa, m. 5, 48/1 ve 2, 167).

³ **Şener**, s. 605.

⁴ **Yılmaz**, Abdüssamet: Haksız Rekabet Hukukunda Genel İşlem Şartı Kullanımı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2015, s. 34.

ilkeye yönelik öğretilerde getirilen eleştirilerden kısaca bahsettikten sonra bir Yargıtay kararı incelemesine yer vereceğiz. Son olarak da incelememiz sonucunda emek ilkesinin genel uygulama koşullarını tespit etmeye çalışacağız.

I. EMEK İLKESİNİN TANIMI

Haksız rekabete ilişkin hükümlerinin dayandığı prensiplerin incelenmesinde fayda vardır. Çünkü haksız rekabete ilişkin hükümlerin irdelenmesinden çıkarılabilecek bir diğer sonuç da neyin meşru, dürüstlük kurallarına uygun rekabet oluşturacağıdır. Buna göre haksız rekabet kurallarına dayanak oluşturan prensiplerden biri de emek ilkesidir⁵.

Emek ilkesine (Leistungsprinzip) göre, ticari hayatta herkes ahlak kurallarına uygun olarak kendi emeği oranında sonuç almalıdır. Rekabetin kendi emeği ve gayretine dayanması halinde meşru rekabetten söz edilir⁶. Yine, ticari hayatta başarı kazanmak, iktisadi faaliyetlerini geliştirmek, kendi mal ve hizmetlerinin tanıtımını yapmak, talebini arttırmak veya benzer faaliyetlerde bulunmak isteyen kişi, bu faaliyetlerini kendi haklı emeğine dayandırmak zorundadır. Bu ilke çoğu zaman, bir tacirin elde ettiği kazanç ile o kazancı elde etmek için harcamış olduğu emek arasındaki denge veya dengesizliğin haksız rekabet oluşturup oluşturmadığının tespitine yarar⁷.

Başkasının emeğinden, fikrinden ve tanınmışlığından yararlanarak ticarette başarılı olmak isteyen kimsenin faaliyeti kendi emeğine dayanmadığı için haksız sayılabilir⁸. Buna göre rekabetin haksız sayılması için mahkeme

⁵ **Karayalçın**, Yaşar: Ticaret Hukuku, I. Giriş - Ticari İşletme, Üçüncü Baskı, Ankara, 1968, s. 455; **Yılmaz**, Mehmet: “Türk Ticaret Kanunu ve Türk Ticaret Kanunu Tasarısında Haksız Rekabete İlişkin Genel Hükümlerin Karşılaştırılması İle Kötüleme ve Reklamlara İlişkin Özel Haksız Rekabet Halleri”, İstanbul Barosu Dergisi, C. 80, S. 4, Yıl: 2006, s. 1482; **Şehirli**, Feyzan Hayal: “Türk Hukukunda Tasarımlara Yönelik Uygulamalar (Özellikle Tescilsiz Tasarımların Korunma Yolları)”, <http://cv.ankara.edu.tr/duzenleme/kisisel/dosyalar/13052014133235.pdf>, (04.01.2017), s. 15.

⁶ **Karayalçın**, s. 455; **Poroy**, Reha/**Yasaman**, Hamdi: Ticari İşletme Hukuku, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2015, s. 305.

⁷ **Aşçıoğlu Öz**, Gamze: Avrupa Topluluğu ve Türk Hukukunda Hakim Durumun Kötüye Kullanılması, Ankara, 2000, s. 6, 7, (www.rekabet.gov.tr, 30.12.2016).

⁸ **Karayalçın**, s. 455; **Şener**, s. 623.

tarafından dürüstlük kuralının ihlali ve dolayısıyla serbest rekabet hakkının kötüye kullanılmış olduğunun kabul edilmesi gerekir. Hakim dürüstlük kuralının ihlal edilip edilmediğinin tespitinde ticaret hayatının ve ticaret ahlakının gereklerini ve ulusal ekonomik şartları da dikkate almalıdır⁹.

Buna karşın bir kimsenin emek ve gayret göstermeden kullandığı araçlar, başkasının ticari faaliyetlerine kısmen veya tamamen engel oluyorsa veya onları rekabet dışına çıkarıyorsa buradaki rekabet, haksız rekabet olur. Çünkü emek ilkesine dayanılmamıştır¹⁰. Buna göre bir tacir, kendisinin uygun bir emeği veya gayreti olmaksızın başkasının emeğinden faydalanması, rakibini kötülemesi ya da tüketicinin talebini yanlış ya da yanıltıcı beyanlarla etkileyerek serbest rekabette kendine haksız bir üstünlük sağlaması durumunda haksız rekabetten söz edilir¹¹. Ayrıca rekabetin kişinin rakiplerinin rekabet etme, ekonomik faaliyette bulunma özgürlüğünü ihlal etmemesi gerekir¹².

Haksız rekabet hukukunun konusu, dürüstlük ilkesine aykırı ticari yöntem ve uygulamalara karşı emeğin korunmasıdır¹³. Bu sebeple haksız rekabet hukukunda emek ilkesi hakimdir ve korumanın temelini oluşturur¹⁴. Dürüstlük kuralına aykırı olmamak şartıyla herkes başkasının emeğinin sonuçlarından faydalanarak daha iyisini gerçekleştirmek ve rekabete katılmak hakkına sahiptir. Dürüstlük kurallarının ihlal edildiği andan itibaren koruma başlar¹⁵.

Burada emek kavramının incelenmesi yararlı olacaktır. Buna göre neyin “emek” olarak kabul edileceği, korumadan yararlanacak hususun tespiti ve dolayısıyla haklı/haksız rekabet ayrımının yapılması için önemlidir. “Emek”

⁹ **Karayalçın**, s. 455, 456; Ayrıca bakınız: **Şehirli**, s. 12.

¹⁰ **Karayalçın**, s. 455.

¹¹ **Güven**, Şirin: Haksız Rekabet Hukukunun Amacı ve Koruduğu Menfaatler, Birinci Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2012, s. 13; WIPO (Dünya Fikrî Haklar Örgütü), “Protection Against Unfair Competition”, Geneva, 1994, [ftp://ftp.wipo.int/pub/library/ebooks/wipopublications/wipo_pub_725e.pdf](http://ftp.wipo.int/pub/library/ebooks/wipopublications/wipo_pub_725e.pdf), (04.01.2017), s. 24, n. 31.

¹² **Güven**, s. 42.

¹³ **Poroy/Yasaman**, s. 325.

¹⁴ **Tekinalp**, Ünal: Fikrî Mülkiyet Hukuku, Güncelleştirilmiş 2. Bası, Beta Yayınevi, İstanbul, 2002, s. 29; **Şener**, s. 623.

¹⁵ **Tekinalp**, s. 29.

kavramı geniş anlamda kullanılmakta olup, müşterinin, satıcı veya sağlayıcı tarafından yapılan öneriyi kabul etmesine yarayacak her türlü fiil ve davranış bu kapsam içindedir¹⁶. Yargıtay emek kavramını, işletmesel çaba, birikim ve yatırım olarak tanımlamıştır¹⁷. Buna göre bir mal ve hizmet için yapılan reklamlar ve promosyon hamleleri, piyasadaki bir firma tarafından geliştirilen teknik, teknoloji ya da ürünler “emek” kapsamı altında değerlendirilebilir ve bunlardan haksız yararlanılması haksız rekabet oluşturur. Bir çalışmanın ve bir emeğin sonucu olan bu sayılanlar, harcanan emeğin maddeleşmiş halleridir. Bu sebeple bunlar üzerinde haksız kazanç sağlanması, bu kişinin haklı temele dayanmayan bir rekabet avantajı sağlamasına neden olacaktır. Bu şekilde, kanunen izin verilmeyen araçlar kullanılarak rekabette bulunulması dürüstlük kuralına aykırılık oluşturur ve haksız rekabet sayılır¹⁸.

Yargıtay da uygulamada haksız rekabetin temeline emek ilkesine aykırılığı getirmiştir¹⁹. Yargıtay bir kararında bu durumu şu şekilde ifade etmiştir: “*Haksız rekabet hukukunun konusu, dürüstlük ilkelerine aykırı ticari yöntem ve uygulamalara karşı emek ilkesi uyarınca işletmesel çabayı, birikimi ve yatırımı kapsayan emeğin korunmasıdır.*”²⁰. Yine Yargıtay bir başka kararında emek ilkesine ilişkin şu ifadeleri kullanmaktadır: “*...haksız rekabet hukukunun konusu dürüstlük ilkesine aykırı yöntem ve uygulamalara karşı emek ilkesi uyarınca, emeğin korunmasıdır.*”²¹.

Herkesin kendi emeği oranına göre menfaat elde etmesi düşüncesi üzerine geliştirilen emek ilkesi, aslında dürüstlük kuralının bir yansımasıdır. Çünkü bir kimsenin emeğinin haksız olarak kullanılması dürüstlüğe aykırı bir davranıştır. Bu sebeple emek ilkesi ile dürüstlük kuralı arasındaki bu ilişki göz ardı edilmemelidir²².

¹⁶ A. Yılmaz, s. 36.

¹⁷ Bakınız, dn. 20 ve 21’deki Yargıtay kararları.

¹⁸ A. Yılmaz, s. 36.

¹⁹ Poroy/Yasaman, s. 338.

²⁰ Yargıtay, HGK., E. 2011/11-59, K. 2011/271, T. 4.5.2011, (www.kazanci.com, 04.01.2017).

²¹ Yargıtay, HGK., E. 2002/4-350, K. 2002/354, T. 1.5.2002; Ayrıca, Yargıtay 11. HD., E. 2004/14760, K. 2005/12302, T. 14.12.2005; Yargıtay 11. HD., E. 2004/1757, K. 2004/10912, T. 8.11.2004, (www.kazanci.com, 04.01.2017).

²² A. Yılmaz, s. 37.

II. EMEK İLKESİNİN TARİHİ GELİŞİMİ

Alman rekabet hukukunda önceleri eylemin haksızlığını ahlaki temellere bağladığını görmekteyiz. 1909 tarihli Alman Haksız Rekabet Kanununda haksız rekabetin tanımına ilişkin ahlak ve adaba aykırılığa mı yoksa dürüstlük kuralına aykırılığa mı yer verileceği hususunda tartışmalar yapılmış ve sonuçta ahlak ve adaba aykırılık kavramı tercih edilmiştir. Alman kanunkoyucusunun bu tercihinin nedeni, Haksız Rekabet Kanunu'nun uygulanabilmesi için ilgililer (rakipler, müşteriler vs.) arasında bir borç ilişkisinin bulunması şart olmaması ve dürüstlük kuralının sadece mevcut bir borç ilişkisine uygulanacağı anlayışı hakim olmasıdır. Ancak bu anlayış daha sonradan terk edilmiş ve ahlak ve adaba aykırılık ile dürüstlük kuralı kavramı arasında içerik açısından bir fark kalmamıştır²³.

Bu kuralların kesin olarak ifade edilmesi mümkün olmadığından, kavramın somutlaştırılması amacıyla haksız rekabet hukukuna özgü bir ilke olan emeğe dayalı rekabet ilkesi (emek ilkesi, Leistungsprinzip; emeğin korunması ilkesi, Leistungsschutz) geliştirilmiştir. Bu ilke Almanya'da ilk defa A. Lobe tarafından ortaya atılmış ve Nipperdey tarafından geliştirilmiştir. Bu ilke İsviçre'de özellikle Germann tarafından ileri sürülmüştür²⁴. Bu ilke esas olarak Alman Hukuku'na dayanmaktadır²⁵.

Alman hukukunda olduğu gibi, İsviçre hukukunda da emeğe dayalı rekabet ilkesi²⁶, rekabet eyleminin hukuka aykırı olup olmadığının belirlenmesi konusunda sıklıkla başvuru olan bir ilke olmuştur. İsviçre Federal Mahkemesi'nin bu yönde oluşturduğu içtihatlar, 1912 tarihli İsviçre Borçlar

²³ **Kırca**, İsmail: "Tüketicilerin Hislerine Yönelik Reklamlar", Prof. Dr. Ali Bozer'e Armağan, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara, 1988, s. 343, dn. 47'den naklen.

²⁴ **Güven**, s. 12, 13, dn. 18'den naklen; **Karayalçın**, s. 455.

²⁵ **Odman Boztosun**, Ayşe: "Haksız Rekabet Hukukunda Emeğin Korunması İlkesinin Yargıtay Kararları Işığında Değerlendirilmesi", XXI. Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu: 9-10 Aralık 2005, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara, 2006, (Hamdi **Pınar**), s. 239.

²⁶ Angloamerikan sisteminde haksız rekabet hukukunun temel politika tercihinin dürüst rekabetten çok serbest rekabet olması, emeğin korunması ilkesinin bu sistemde uygulanmamasına neden olmaktadır (**Boztosun**, s. 200, 201).

Kanunu'nun 48. maddesinde kanunlaştırılmıştır. Bu hükme göre dürüstlük kuralına aykırı davranış ya da yöntem sonucunda kişinin müşterilerinin azalması ya da müşterilerini kaybetme korkusuna maruz kalmasını haksız rekabet olarak kabul etmiştir. Bu hüküm, 1926 tarihli Borçlar Kanunu'nun 48. maddesi ile hukukumuzda aktarılmıştır²⁷.

İsviçre Federal Mahkemesinin 1946 yılında vermiş olduğu bir kararda şu ifadeler yer almaktadır: “*Ekonomik faaliyette kendisinin uygun bir emeği ve gayreti olmadan, serbest rekabette başkasını engelleyecek ya da başkalarının sunumları karşısında kendi sunumunu haklı olmayan bir üstünlük sağlayacak nitelikte ya da ona yönelik araçlar kullanan kimse, haksız rekabette sorumludur.*”²⁸. Karardan açıkça anlaşıldığı üzere emek ilkesi, haksız rekabetin var olup olmadığı konusunda ölçüt olarak kullanılmıştır. Yine Federal mahkemenin bir başka kararında ise şunlar belirtilmiştir: “*Haksız Rekabete Karşı Kanun, rakiplerin kendi emek ve çalışmaları ile rekabet etmelerine izin verir, bunun yanında rekabette kullanılan vasıtaların dürüstlük kuralına aykırı kullanılmasını da yasaklar. Bu vasıtalar dürüstlük kuralına aykırı kullanılırlarsa haksız rekabet söz konusu olur. Anayasa tarafından koruma altına alınmış olan rekabet özgürlüğünün emek ilkesi ile birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir. Ekonomik hayatta, kendisinin uygun bir emeği ya da çalışması olmadan, rakibin rekabet etme özgürlüğünü engelleyen veya zorlaştıran faaliyetlerde bulunan veya kendi işinde haklı olmayan bir gelişmeyi temin edecek vasıtalara başvuran kişi haksız rekabet etmiş sayılır*”²⁹.

III. EMEK İLKESİNİN UYGULAMA ALANI

Haksız rekabet hukukuna ahlaki bir prensip getirmiş olan emek ilkesi, rekabetin haklı veya haksız olduğunun tespiti konusunda birçok halde hakime yardımcı olabilir. Özellikle marka³⁰, ticaret unvanı gibi işaretlerin

²⁷ Güven, s. 14; Boztosun, s. 201.

²⁸ ATF 72 II 393 (Güven, s. 13, dn. 20'den naklen).

²⁹ ATF 72 II 294 (A. Yılmaz, s. 35, dn. 100'den naklen).

³⁰ Yargıtay, tescilsiz sınaî ürünlerin de emek ilkesi gereği haksız rekabet hükümleriyle korunacağı yönde kararlar vermektedir (Suluk, Cahit: “Karşılaştırmalı Hukuk Işığında Türk Hukukunda Tescilsiz Sınaî Ürünlerin Haksız Rekabet Hükümleri İle Korunması”,

taklit edilmesi veya bunlar arasında iltibas yaratılması³¹, parazit rekabet³² ve parazit reklamlar, başkalarının iş ürünlerinden özellikle patent ve faydalı model haklarından yetkisiz yararlanma söz konusu olan hallerde bu ilkeye başvurarak rekabetin haksız olduğunun kabul edilmesi mümkündür³³.

Yargıtay, özellikle marka, ticaret unvanı gibi işaretlerin taklit edilmesinin veya bunlar arasında iltibas (karıştırma) yaratılmasının önüne geçilmesini emek ilkesi kapsamında değerlendirerek şu ifadelerle yer vermiştir: “... işletme adı, ticaret unvanı ve tescilsiz marka gibi işaretlerin işlevleri birbirinden farklı olmakla birlikte hepsinin ortak özelliği işletmeyi, taciri ve mal veya hizmetleri diğerlerinden ayırt edici niteliğe sahip birer “tanıtma vasıtası” olmaları ve TTK’nun 56. vd. maddeleri uyarınca işaret sahibine haksız rekabete karşı koruma sağlamalarıdır. Çünkü, haksız rekabet hukukunun konusu, dürüstlük ilkesine aykırı ticaret yöntem ve uygulamalarına karşı emek ilkesi uyarınca işletmesel çabayı, birikimi ve yatırımı kapsayan emeğin korunmasıdır.”³⁴.

Ancak iltibas ve başkasının emeğinden haksız yararlanma kavramları TTK madde 54’ün ikinci fıkrasındaki genel tanımın kapsamında olmasına rağmen, iltibas TTK madde 55 (1) (4)’te özel olarak düzenlenmiştir. Başkasının emeğinden haksız yararlanma olgusu kural olarak iltibasın özünde yer almasına rağmen, iltibasın varlığının kabulü için yeterli değildir. İltibasın varlığının belirlendiği hallerde ayrıca iltibasa konu olan ürün için emek sarf edilip edilmediğinin araştırılmasına gerek yoktur. Aynı şekilde başkasının emeğinden haksız olarak yararlanılması halinde iltibasın varlığının ispatlan-

Ankara Barosu Fikrî Mülkiyet ve Rekabet Hukuku Dergisi, S. 1, 2014, <http://www.ankarabarusu.org.tr>, (10.01.2017), s. 179).

³¹ İltibas, bir kişinin, başkasının emtiası, iş ürünleri, faaliyeti veya ticari işletmesiyle ilgili benzerlik yaratarak karışıklığa ve yanılmaya sebep olmasıdır (Poroy ve Yasaman, s. 348). TTK madde 55 (1) (4)’in gerekçesinde de karıştırılmanın (iltibasın) yanıltmayı, kandırmayı, yanlış algılatırmayı da kapsadığı belirtilmiştir.

³² Alman İsviçre terminolojisinde bu kavram, “schmarotzerischer Wettbewerb”; İngiliz - Amerikan terminolojisinde ise “free riders (bedavacılık)” olarak geçmektedir.

³³ Karayalçın, s. 455; M. Yılmaz, s. 1482, 1483.

³⁴ Yargıtay, HGK., E. 2011/11-59, K. 2011/271, T. 4.5.2011, (www.kazanci.com, 04.01.2017); Ayrıca bakınız, Yargıtay, 11. HD., E. 2013/6839, K. 2014/12097, T. 25.6.2014 (<http://emsal.yargitay.gov.tr>, 02.01.2017).

ması zorunlu değildir. Fakat bazı durumlarda bu haller örtüşebilir. İltibas hali mevcut olmamasına rağmen iltibasa konu olduğu ileri sürülen ürün için emek harcadığından bahisle iltibas halinin varlığının kabulü yanlış olacaktır. Her emek verilen malların, iş ürünlerinin ve faaliyetlerin veya işlerin kısmen veya tamamen kullanımının başkasının emeğinden haksız yararlanma meydana getirdiğinin kabulü doğru olmaz. Aksi halde bu durum haksız rekabet hükümlerinin kapsamının aşırı genişletilmesine neden olur. Objektif olarak başkasının emeğinden haksız yararlanıldığına saptanabilmesi gereklidir³⁵.

Parazit rekabet ve parazit reklamların engellenmesi konusunda emek ilkesinin uygulanabileceğine ilişkin Yargıtay, bir kararında şu ifadelere yer vermiştir: *“Ekonomik ve ticari hayatta herkes, ahlak ve objektif iyiniyet kurallarına uygun bir şekilde hareket ederek, ancak kendi emek ve gayreti ölçüsünde bir kazançla yetinmelidir. Bir tacirin, kendi emek ve gayretine dayanan kazancı, gerek ahlaki gerekse kanuni yönden meşrudur. Fakat, bir kimsenin en ufak bir yorgunluğa ve zahmete girmeden bir başkasının yıllar yılı didinip alın teri ve göz nuru dökmek suretiyle ancak meydana getirdiği ve tamamen kişisel emek ve gayretinin ürünü olan çalışmasına ortak olması hali, hem ahlak kurallarına bir aykırılık oluşturur ve hem de haksız rekabeti meydana getirir. Bu şekildeki bir haksız rekabet, “parazit-tufeyli” rekabet olarak nitelendirilir. Bir başkasının yıllarca çalışmak suretiyle ancak elde edebildiği emek ve şöhretine elatmak suretiyle -deyim yerindeyse- onun sırtından para kazanmak isteyen kimsenin hareketi, kendi emeğine dayanmadığı için, ahlak kurallarına ve kanun hükümlerine göre, haksız rekabettir.”*³⁶ Yine Yargıtay, bir firmanın “Lego” markasının ürettiği oyuncaklara uyacak şekilde oyuncaklar üretilmesinin parazit rekabet oluşturacağına karar vermiştir: *“Teknik ve ekonomik bir gereklilik olmadan, başkasının yarattığı prestijden emekten yararlanılarak ve diğer şekil ve ebatları benimsemek mümkün olduğu halde, tecavüze uğrayanın modüllerine eklenebilmek için aynı ölçülerde yapı taşları-modüller imal ederek bunları piyasaya sürmek haksız rekabet teşkil eder. Lego'nun emek ve haklı şöhret ile kendi yarattığı*

³⁵ Boztosun, s. 218, 219.

³⁶ Yargıtay, HGK., E. 2010/11-396, K. 2010/371, T. 7.7.2010, (www.kazanci.com, 08.01.2017).

“satın alma ihtiyacını”, kendi modüllerini taklit eden Em-sa ile paylaşması yarattığı pazar payına Em-sa’yı ortak etmesi beklenemez. Davacı Em-sa’nın Lego’nun modüllerine eklenmeyecek modüler yapma olanağı varken Em-sa’nın, Lego’nun ölçülerini seçmesi ve onu taklit etmesi emeksiz olarak Lego’nun sağladığı itibardan ve çekici gücünden yararlanması emeğine dayandığı için haksız rekabet sayılmalıdır.”³⁷ Yargıtay bir başka kararında ise, işletme sahibinin işyerinde kaçak olarak şifreli yayınları müşterilerine izlettirmesinin haksız rekabetin bir türü olan parazit rekabeti oluşturduğunu belirtmiştir: “Davacı tarafından yapılan yayın, 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanuna dayanılarak, Radyo Televizyon Üst Kurulunca yürürlüğe konulan, Radyo Televizyon Yayın İzni ve Lisans Yönetmeliğinin 2/f, geçici madde 5 ve Radyo Televizyon Üst Kurulu Kablolulu Yayın Lisans ve İzin Yönetmeliğinin 10/7 maddeleri uyarınca yapılmakta olup; değinilen yasa ve yönetmeliklerle hukuken koruma altına alınmış bulunmaktadır. Davacı tarafından yapılmakta olan yayınlar, sadece abonelik sözleşmesi ve aboneliği tesis edilen ve kendilerine yayınların izlenmesini sağlayan şifre çözücü dekodeerler verilmiş kişiler tarafından sözleşmede belirtilen yerde izlenebilir. Ancak, davalının böyle bir sözleşme yapmamış olduğu anlaşılmasına göre, davacının büyük giderler yaparak kurduğu şifreli yayınlardan, davalının hiçbir harcama yapmadan yararlanması, haksız rekabetin bir türü olan parazit (tufeyli) rekabeti oluşturduğunun kabulü gerekir.”³⁸

Başkalarının iş ürünlerinden, özellikle patent ve faydalı model haklarından izinsiz yararlanılmasının önlenmesi konusunda emek ilkesinden faydalanılabileceğine ilişkin Yargıtay, bir kararında şu ifadeleri kullanmıştır: “...davacının çizimlerini yaptığı ve TSE belgesi aldığı panoları “Endüstriyel Tasarım” niteliğinde değildir. Ancak, davacının emek, masraf ve zaman harcıyarak meydana getirdiği çizimlerinden davalıların izin almadan veya ayrıca bir bedel ödemediği yararlanmaları TTK.nun 56. maddesi uyarınca hüsünüyet kaidelerine aykırıdır. Davalıların bu eylemleri, TTK.nun 57/5. maddesinde düzenlenen başkasının iş mahsulleriyle iltibasa yol açacak

³⁷ Yargıtay, HGK., E. 1995/11-1037, K. 1996/206, T. 27.3.1996, (www.kazanci.com, 08.01.2017).

³⁸ Yargıtay, 11. HD., E. 1999/5428, K. 1999/7116, T. 27.9.1999, (www.kazanci.com, 08.01.2017).

şekilde faaliyette bulunmaktadır. Bu nedenle mahkemece endüstriyel tasarım olmasa bile, davacının emeğiyle meydana getirdiği iş mahsulünün TTK.nun 56. ve 57/5. maddeleri uyarınca korunarak... objektif iyiniyet kuralları ve gözardı edilmemesi gereken “Emek” ilkesine göre davacının pano çizimlerinin davalılar tarafından izinsiz kullanımının TTK.nun 56. ve 57/5 maddesine göre haksız rekabet teşkil ettiği...”³⁹.

Yargıtay’ın ikinci el ve geri dönüşüme konu olabilen ürünler üzerindeki uyuşmazlıklar için emek ilkesine başvurduğu görülmektedir. Yargıtay, davacının ürettiği ve piyasaya sürdüğü aletlerin davalı tarafından hurdalarının toplayarak ve elden geçirerek düşük fiyatla satılmasına ilişkin bir dava üzerine kararında şu ifadeleri kullanmıştır: “Somut olayda, kullanılmış aletlerin toplanıp tekrar piyasaya arz edilmesinin, davacının pazar payını daraltacağı ve dolayısıyla zarara uğrayacağı muhakkaktır. ... Davalının eyleminin, davacının emek ve bilgisi ile ürettiği aynı aletleri, kısmen kendi emeğini de ekleyip, işleyerek, ucuza satması şeklinde gerçekleşmesi karşısında, davalının, davacının kısmen de olsa hazır emeğinden yararlandığının, onun piyasasını daralttığıının, böyle bir ürünün tamamen davalının emeğini yansıtmadığının ve tamamen bağımsız yeni bir üretim olmadığıının kabulü gerekir.”⁴⁰. Ancak bu kararda emek ilkesine dayanılarak haksız rekabetin mevcut olduğuna karar verilmesinin doğru olmadığı görüşündeyiz. Öncelikle pazar payı, kanunen korunan bir menfaat değildir ve davalının faaliyetlerinden dolayı davacının zarar göreceği olması, bu faaliyetlerin haksız rekabet oluşturduğuna hükmedilmesini gerektirmez. Ayrıca davacı ürünleri rıza ile elinden çıkardığından o ürünler üzerinde tasarruf olanağını kaybetmiştir. Artık o ürünlerle ilgili üçüncü kişilerin işlemlerine engel olamaması gerekir. Bu yaklaşıma “hakkın tükenmesi ilkesi” denir. Bu durumda sahibinin rızasıyla elden çıkarılan ürünler bakımından, fikrî mülkiyet hukukundaki “hakkın tükenmesi ilkesi” kıyasen uygulanmalı ve bunlar üzerinde üçüncü kişilerin tasarrufları emeğin korunması ilkesine dayanılarak engellenmemelidir⁴¹.

³⁹ Yargıtay, 11. HD., E. 2002/10561, K. 2003/2897, T. 27.3.2003, (www.kazanci.com, 08.01.2017).

⁴⁰ Yargıtay 11. HD., E. 2004/1757, K. 2004/10912, T. 8.11.2004, (www.kazanci.com, 04.01.2017).

⁴¹ **Boztosun**, s. 212, 213, 229. Yazarın aynı konuda incelediği diğer Yargıtay kararları için bakınız: **Boztosun**, s. 208- 213.

Şimdi bu konuda bir Yargıtay kararı inceleyelim. Olay: (R) A.Ş. 1984'den beri E marka bilgisayarları Türkiye'de satmaktadır. R firması bu amaçla geniş bir reklam kampanyasına girişmiş, tamir ve bakım servisi kurmuştur. Halen bilgisayar piyasasının % 50'sini elinde tutmaktadır. Almanya'daki E firması ile yaptığı ve 1989 yılında yenilenen sözleşme ile R şirketi E bilgisayarlarının Türkiye'de tek satıcılık hakkına sahiptir.

Bu arada İstanbul'da Ü şirketi ile Ankara'da D şirketi aynı marka bilgisayarları ABD.'den ithal edip Türkiye'de satmaya başlamışlardır. D ve Ü şirketleri Amerika'dan ithal ettikleri bilgisayarları 110 volttan 220 volta çevirip, cihazdaki karakter setini de Türkçe karakter seti ile değiştirerek satmaktadırlar.

R şirketi üç iddia ile D ve Ü şirketlerini dava etmiştir:

- Tek satıcılık hakkının üçüncü kişi tarafından ihlali TTK'daki haksız rekabet fiilini oluşturur.
- D ve Ü firmaları, R şirketince kullanılan Türkçe karakter setini taklit etmişlerdir. Bu eylem TTK m. 57/5 (Yeni TTK m. 55/1-a-4) hükmüne göre haksız rekabettir.
- D ve Ü tarafından satılmakta olan bilgisayarların 110 volttan 220 volta değiştirilmeleri cihazın orijinalliğini bozmuş, bozulma olasılığını arttırmıştır. Bu da E bilgisayarlarının ve dolayısıyla R şirketinin itibarını zedeler.

R şirketi yukarıdaki gerekçelerle D ve Ü firmalarının E bilgisayarlarını satmaktan menedilmesini talep etmektedir.

Her iki davanın bugüne kadar ulaştıkları aşamada Yargıtay, tek satıcılık hakkının haksız rekabet fiilini oluşturmayacağına, ancak Türkçe karakter setlerinin taklit edilip edilmediğinin ayrıca araştırılması gerektiğine karar vermiştir⁴².

⁴² Bu bilgiler, **Teoman, Ömer**: "Tek Satıcılık Hakkının Üçüncü Kişiler Tarafından İhlali Durumunda Haksız Rekabete İlişkin Kuralların Uygulanma Olanğı", Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu X (9 Nisan 1993), Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara, 1993, s. 23-76'dan alınmıştır. Söz konusu kararlar: Yargıtay, 11. HD., E. 1990/3562, K. 1990/6852, T. 17.09.1992; Yargıtay, 11. HD., E. 1991/171, K. 1991/1406, T. 1.3.1991; Yargıtay, 11. HD., E. 1992/1151, K. 1992/9030, T.

Davacının haksız rekabet iddiası üç ayrı gerekçeye dayanmaktadır:

- D ve Ü firmaları R marka bilgisayarları kendi olanakları ile 110 volttan 220 volta çevirmişlerdir. Bunun sonucunda sattıkları bilgisayarlarda arızalar olmakta ve dolayısıyla E markası ile R şirketinin itibarı sarsılmaktadır.
- D ve Ü firmaları R şirketinin bilgisayara monte ettiği Türkçe karakter setini içeren “chip”leri kopya etmişler ve böylece TTK 57/5 (Yeni TTK m. 55/1-a-4) hükmüne aykırı davranmışlardır.
- D ve Ü firmaları R şirketinin yürütmüş olduğu reklam kampanyasından ve R şirketince verilen satış sonrası hizmetlerinden de yararlanarak başka bir kaynaktan ithal ettikleri bilgisayarları düşük fiyata satarak haksız kazanç sağlamışlardır. Bu eylemleri haksız rekabetin genel hükmü olan TTK m. 56 (Yeni TTK m. 54)’ya aykırıdır.

Değerlendirme: Burada konumuz olan emek ilkesi ile ilgisi olması nedeniyle sadece davacının üçüncü dayanağı incelenecektir. Buna göre incelenen olayda eğer haksız rekabetin varlığı söz konusu ise bunun ancak emek ilkesi ile izah edilebileceği anlaşılmaktadır. Olaydaki durum parazit rekabet olarak tanımlanan haksız rekabet türüne uyabilir. Olayla ilgili davada davacı kendi emeği ile yaratılmış bir ortamdan (tanıtım, reklamlar, satış sonrası servisi vs.) davalıların aynı oranda emek sarfetmeden yararlandıklarını iddia etmektedir. İddianın emek ilkesine dayandırıldığı açıktır. Bu açıdan hukuki dayanakların arasında davacının tek satıcılık hakkına sahip olması ikinci planda kalmaktadır. Aynı iddialar davacı tek satıcı olmasa da ileri sürülebilirdi⁴³.

TTK’nun haksız rekabete ilişkin hükümlerinin kaynağı olan İsviçre’de “parazit rekabet”in tek başına haksız rekabet oluşturmayacağı, iyi niyet ve doğruluk kurallarına ayrıca aykırılığın ispatı gerektiği görüşü egemendir⁴⁴.

17.09.1992; Yargıtay, 11. HD., E. 1992/7361, K. 1992/11690, T. 25.12.1992; Yargıtay, 11. HD., E. 1990/8223, K. 1992/7964, T. 25.06.1992; Yargıtay, 11. HD., E. 1992/6739, K. 1992/11161, T. 4.12.1992, olup adı geçen eserin s. 41-56 yayınlanmıştır.

⁴³ İnan, s. 65.

⁴⁴ Yazar, bu açıklamaların eski TK’a mehz olan 1943 tarihli İsviçre’nin “Haksız Rekabete Dair Federal Kanun” a dayandığını belirtmektedir (İnan, s. 65).

Başka bir anlatımla tek satıcılık sözleşmesi konusu olan ürünün üçüncü kişi tarafından sadece ithal edilmesi ve satışa sunulması, emek ilkesine rağmen haksız rekabet fiilini oluşturmaz. Haksız rekabetin mevcut olduğunun kabulü için, üçüncü kişinin ayrıca dürüstlük kuralına aykırı ek fiillerin de mevcut bulunması gerekir⁴⁵. Başkalarının çaba ve emeğinden yararlanmak haksız rekabet fiilinin mevcut olduğunun kabulü için tek başına yeterli değildir. Yanıltıcı ya da kötüleyici karşılaştırmalı reklamlar yapmak, ya da bilerek tek satıcı ile üçüncü kişi arasında karışıklığa neden olmak gibi

⁴⁵ Yazar burada, haksız rekabetin olduğunun kabulü için dürüstlük kuralı aykırı davranış yerine, hakkını kötüye kullandığını gösteren ek fiillerin olmasını aramıştır (İnan, s. 65). Bunun nedeni, eski TK ve TK'a mehz olan 1943 tarihli İsviçre'nin "Haksız Rekabete Dair Federal Kanun"da haksız rekabetin mevcut olmasını hakkın kötüye kullanılmış olmasına bağlamasıdır. Kötüye kullanılacak hak olarak da rekabet hakkı gösterilmiştir. Hakkın kötüye kullanılması hallerinin istisnai durumlarda ortaya çıkması nedeniyle bu durum doktrinde haklı olarak eleştirilmiştir. Bu durum yeni TTK gerekçesinde şu şekilde açıklanmıştır: "Böylece 6762 sayılı Kanunda "suiistimal"de bulunan anlam ağırlığı, Tasarıda "dürüstlük kuralı"na geçmiştir. Çünkü, İsviçre öğretisinde isabetle belirtildiği gibi, kötüye kullanma istisnai bir hukuk kuralı olup dar bir uygulama alanına sahiptir. 6762 sayılı Kanununun 56 ncı maddesine göre bir eylemin haksız rekabet olabilmesi için dürüst davranış kurallarını ihlâl etmesi yetmez. Bu ihlâlin ayrıca iktisadi rekabetin kötüye kullanılması niteliğini taşıması da gerekir.

Dürüst davranma kuralı ise artık haksız rekabetin tanınmasında (teşhisinde) belirleyicidir. Hukuka uygun ve bozulmamış rekabet ortamında (ortamın her zaman piyasa olması şart değildir) tüm katılanlar piyasanın tüm aktörlerinin dürüst davranış kurallarına göre hareket edeceğine güvenir ve güvenmek hakkını haizdir. Dürüstlük kuralını ihlâl eden bu güvene aykırı hareket edilmiş olur. Bu da haksız rekabet oluşturur.

6762 sayılı Kanunda yer alan haksız rekabete ilişkin hükümlerin (m. 56-65) kaynağı, İsviçre'nin 30/09/1943 tarihli "Haksız Rekabete Dair Federal Kanun"udur. İsviçre'de bu Kanunun yerini 19/12/1986 tarihli "Haksız Rekabete Karşı Federal Kanun" almıştır. İsviçre'de 01/03/1988 tarihinde yürürlüğe giren ve çeşitli tarihlerde değiştirilen bu yeni Kanun, Tasarının haksız rekabet hakkındaki hükümlerin gözden geçirilmeleri sırasında dikkate alınmıştır. İsviçre'nin 1986 tarihli Kanunu, Tasarının 54 ve 55 inci maddelerine doğrudan kaynaklık etmişse de bu Kanunun diğer maddelere etkisi birkaç hükümle sınırlı kalmıştır. Bunun birçok sebebi vardır. Birinci sebep, 6762 sayılı Kanunun haksız rekabete ilişkin 56 ve devamı maddeleri, kanunun en çok uygulanan hükümleri arasında yer aldığı için Türkiye'de mahkeme kararları ve özgün doktrinle İsviçre'den oldukça farklı bir haksız rekabet hukuku oluşmuştur. Bu birikimin terk edilerek tüm maddeleri ile İsviçre'nin 1986 Kanununun iktibası doğru bulunmamıştır."

“haksız manevralar” niteliğinde ek fiillere ihtiyaç vardır⁴⁶. Üçüncü kişinin söz konusu malı tek satıcıdan daha düşük fiyatla satması, satış zararına olsa bile Federal Mahkeme tarafından hakkın kötüye kullanılması olarak kabul edilmemiştir⁴⁷. Mahkeme düşük bedelli malların hukuka aykırı ya da hileli yollarla edinilmesi halinde hakkın kötüye kullanılmasının söz konusu olacağı görüşündedir⁴⁸. Buna göre İsviçre doktrinine ve Federal Mahkemeye göre “parazit rekabet”in tek başına haksız rekabet oluşturmayacağını söyleyebiliriz. İncelediğimiz olayda Yargıtay’ın da bu görüşte olduğu görülmektedir⁴⁹.

Bu sonuç ticari hakkaniyet ve rekabet özgürlüğü ilkeleri bakımından yerindedir. Aksinin kabulü halinde bir malı Türkiye’ye ilk ithal eden firmaya sınırsız bir tekel hakkı tanımak anlamına gelecektir. Ayrıca bu durumun haksız rekabet oluşturduğu kabul edilseydi davacının tek satıcı sıfatına sahip olması yani bir tek satıcılık sözleşmesi bulunmasına bile gerek olmayacaktı. Bu durumda tek satıcılık sözleşmelerinde bile belirli bir süre ile sınırlı olan tekel hakkı, süresiz olarak ilk ithal edene tanınmış olacaktı. Bu nedenle emek ilkesini uygulayarak ilk ithal edene sınırsız ve süresiz tekel hakkı tanımak doğru bir yorum olmayacaktır⁵⁰.

Benzer durumlarda da emek ilkesi açısından bu şekilde değerlendirme yapılabilir. Örneğin günümüzde özellikle elektronik cihazların resmi üreticisinden ithal eden resmi distribütör olarak adlandırılan satıcısından ayrı olarak aynı cihazların başka bir satıcıdan ithal edilerek ülkemizde satışa sunulduğu görülmektedir. Bu duruma paralel ithalat adı verilmektedir⁵¹. Paralel olarak ithal edilmiş ürünlerin fiyatları daha uygun olmasına rağmen, resmi

⁴⁶ İsviçre Federal Mahkemesi Kararları ATF 95 II 461; ATF II 56 (**İnan**, s. 66, dn. 31’den naklen).

⁴⁷ ATF 52 II 370; ATF 57 II 334 (**İnan**, s. 66, dn. 32’den naklen).

⁴⁸ ATF 71 II 234 (**İnan**, s. 66, dn. 33’den naklen).

⁴⁹ **Teoman**, s. 41, 42.

⁵⁰ **İnan**, s. 66, 67.

⁵¹ Paralel ithalat, ithalata konu olan orijinal ürünlerin, bir ülkede yetkilendirilmiş distribütör tarafından değil de, bağımsız bir ithalatçı tarafından, diğer bir ülkeden daha ucuza temin edilerek, aynı malın yetkili distribütörler tarafından daha pahalı satıldığı ülkeye, ticari gelir elde etme amacıyla ithal edilmesidir (<http://www.disticaret.biz.tr/2016/05/paralel-ithalat-nedir.html>, 02.01.2017).

distribütör tarafından ithal edilmiş ürünlerin satış sonrası hizmetlerinin daha iyi olduğu görülmektedir.

Acaba yukarıda incelenen olaya benzer olarak, cihazları resmi üreticisinden ithal eden ve ilk olarak satışa sunan firma, kendisinden sonra paralel ithalat yoluyla cihazları daha düşük ücret karşılığı satan firmaya karşı emek ilkesine dayanarak haksız rekabet iddiasında bulunabilir mi? Kanımızca yukarıdaki olay gibi, yalnızca paralel ithalat yapılarak cihazların daha düşük fiyatla satılması haksız rekabet oluşturmaz. Haksız rekabetin varlığından bahsedilebilmesi için ithalatın hukuka aykırı olarak yapılmış olması veya dürüstlük kuralına aykırı ek fiillerin bulunması gerekir. Bu ek fiiller, farklılığın satış sonrası hizmetler yönünden ortaya çıkmasından dolayı, bu konuda müşterileri bilgilendirmemek, bu konuda bilerek karışıklığa neden olmak şeklinde olabilir. Yani bu tip ürünlerde satış sonrası hizmetlerin resmi distribütör firma tarafından sağlanmayacağı konusunda müşteri açıkça bilgilendirilmelidir. Aksi halde emek ilkesine dayanılarak veya itibasın varlığından hareketle haksız rekabet iddiasında bulunulabilecektir. Ancak bu durumda davacı TTK madde 56/1'e göre taleplerde bulunabilecek, yoksa ithalatın yasaklanmasını talep edemeyecektir. Çünkü yukarıda da belirtildiği üzere aksi halde bu durum, ilk ithal edene sınırsız ve süresiz tekel hakkı tanımak anlamına gelir ve rekabet özgürlüğü ile rekabetin korunması ilkelelerine aykırılık oluşturur.

Sonuç olarak emek ilkesinin uygulanabileceği halleri ve genel uygulama koşullarını şu şekilde sıralayabiliriz:

1. üretim ve iş sırlarının korunması (TTK madde 55/1-d),
2. iş hayatında değer taşıyan, edinilmesi emek, bilgi, deneyim gerektiren ve özel koruma olanağından mahrum bulunan teklif, hesap, gibi unsurların korunması (TTK madde 55/1-c),
3. fikrî mülkiyet korumasına konu olabilecek tescil edilmemiş fikrî ürünlerin korunması,
4. pazarda sağlanan imaj, prestij, tanınmışlık, haklı şöhretin korunmasıdır⁵².

⁵² Boztosun, s. 229, 230.

Emek ilkesine dayanarak haksız rekabet hükümlerine göre hukuki koruma talep eden tarafa bu korumanın sağlanması için aşağıdaki şartların birlikte gerçekleştirilmiş olması gerekir.

1. Emek ilkesi uyarınca koruma talep eden tarafın söz konusu ürün üzerinde emek harcamış olması gerekmektedir. “Emek” kavramı geniş anlaşılması gerekmektedir.
2. Korunmaya değer, başka bir deyişle harcanan emeğin sonucunda maddi değere sahip bir emek ürünü mevcut olmalıdır.
3. Kendi emeğinden yararlandığını ileri süren kişi bunu ispatla yükümlüdür. Bu iddia her türlü delil ile ispatlanabilir. Eğer ihlale konu olan unsur, bu ihlali gerçekleştirdiği ileri sürülen kişinin bağımsız çabasıyla geliştirilmiş ise burada haksız rekabetten söz edilmez⁵³.
4. Bir yararlanma mevcut olmalı ve bu yararlanma yetkisiz olmalıdır (Bakınız: TTK madde 55’in (1) (c) bendi). Bu konuda fikrî mülkiyet hukukundaki hakkın tükenmesi ilkesinden yararlanılması mümkündür. Örneğin önceki yararlanmalara karşı çıkılmamışsa veya ürün kişinin rızası ile elden çıkarılmışsa daha sonra bu durum ileri sürülmemelidir⁵⁴.

IV. EMEK İLKESİ ESAS ALINARAK TTK’DA DÜZENLENEN HÜKÜMLER

Hukukumuzda haksız rekabet hallerinin (Der Unlautere Wettbewerb) başlıcaları TTK madde 55’te belirtilmiştir. Bu haller, yüksek yargı kararlarında en çok karşılaşılan durumlar dikkate alınarak düzenlenmiştir. Ancak haksız rekabet halleri bu sayılan haller ile sınırlı değildir⁵⁵. TTK madde

⁵³ **Boztosun**, s. 231.

⁵⁴ **Boztosun**, s. 231.

⁵⁵ Haksız rekabet hukukunun temel ilkesinin dürüstlük kuralı olarak belirlenmesi (TTK madde 54/1), hakime geniş bir takdir yetkisi verilmesine yol açmaktadır. Bu durumda hakimin, başkasının emeğinden yararlanan bir kişinin bu fiilini dürüstlüğe aykırı olarak görmesi olanaklıdır. TTK 54/2’de bahsedilen çıkarlar dengesi göz önüne alındığında durumun bu şekilde değerlendirilmemesi de olanaklıdır (**Boztosun**, s. 203).

54'ün ikinci fıkrasına giren ancak TTK madde 55'te sayılmayan haller de haksız rekabet oluşturur⁵⁶.

Rekabet hukukunda emek ilkesi özellikle TTK madde 55'in (1) (c) bendinde etkisini göstermektedir. Söz konusu hüküm, iş, faaliyet, üretim vs. yönünden önem taşıyan ve fikrî mülkiyet hakları gibi başka kanunlar tarafından korunmayan teklif, hesap, plan gibi ürünlerden yetkisiz yararlanmayı kapsamaktadır. Bu hükmün haksız rekabet hukukuna temel oluşturan emek ilkesinin geniş bir uygulaması olduğu ve başkalarının emeğinden, iş, sonuç ve deneyimlerinden haklı olmayan yararlanmaları önlemeyi amaçladığı belirtilmektedir. Hükümde bahsedilen yararlanma, ekonomik yarar elde etme ve başkasının emeğiyle haklı olmadığı halde sonuç almayı ifade eder⁵⁷. Bu hüküm hukuken korunan fikrî mülkiyet hakları hakkında öngörülmemiştir ve başka bir deyişle onları kapsamamaktadır⁵⁸. Yani zaten fikrî mülkiyet koruması altındaki unsurların ayrıca bir de emeğin korunması ilkesine dayanılarak haksız rekabet hükümlerine göre korunması uygun bulunmamıştır. TTK madde 55'in (1) (c) (3)'te bahsedilen çalışma ürünü kavramı geniş yorumlanarak, ileride fikrî mülkiyet korumasına konu olabilecek fikrî ürünlerden yetkisiz yararlanılması, emeğin korunması ilkesine aykırılık gerekçesiyle haksız rekabet oluşturacağı ileri sürülebilir. Ancak maddeye göre haksız rekabetin varlığına hükmedilebilmek için şu şartların mevcut olması gerekir: 1. ürün, bir çalışmanın yani emeğin sonucu ortaya çıkmış olmalı, 2.

⁵⁶ Gerekçe TTK madde 55; Ayrıca bakınız: **Şehirli**, s. 30; Haksız rekabet hukukunda, rakiplerin birbirlerine karşı korunması yanında tüketicinin korunması düşüncesi de ortaya çıkmıştır. Bu durum TTK m. 54 ve bu maddenin gerekçesinde de belirtilmiştir. Maddeye göre: "Haksız rekabete ilişkin bu Kısım hükümlerinin amacı, bütün katılanların menfaatine, dürüst ve bozulmamış rekabetin sağlanmasıdır." Gerekçede bütün katılanların ifadesinden ekonomi tüketici ve kamunun anlaşılması gerektiği belirtilmiştir.

⁵⁷ Gerekçe TTK madde 55.

⁵⁸ Gerekçe TTK madde 55; Boztosun'a göre TTK madde 55 (1) (c) hükmü, fikrî mülkiyet hakları ile korunmaları mümkün olmayan teklif, hesap, plan gibi iş ürünlerine özgü olduğundan, uygulama alanı dar olabilecektir (**Boztosun**, s. 205). Yazar ayrıca bu durumun mevzuatımızda emek ilkesinin mutlak ve genel olarak kabul edildiği şeklinde değil, tam tersine fikrî mülkiyet hakları ile korunabilen unsurlar bakımından haksız rekabet hükümlerinin uygulama alanının daraldığı şeklinde yorumlanması gerektiğini belirtmiştir (**Boztosun**, s. 205, 222).

ürün pazarlanmaya hazır olmalı, 3. üçüncü kişinin ürüne uygun yani ürüne harcanan emeğe denk bir katkıda bulunmamış olması ve 4. ürünün teknik çoğaltma yöntemleriyle devralınmış olması gereklidir. Buna göre örneğin henüz sanayiye uygulanabilir nitelikte olmayan bir buluş, pazarlanmaya hazır olmadığından bu hükme dayanılarak korunması mümkün değildir ancak koşulların mevcut olması halinde imalat sırrı olarak korunabilir. Fakat örneğin seri üretime geçilmesi aşamasındaki yani pazarlanmaya hazır olan bir entegre devre topoğrafyası projesini (blueprint'ini) teknik çoğaltma yöntemleriyle devralarak aynen kullanılması halinde bu maddeye dayanarak koruma talep edilmesi mümkündür. Bu şekilde fikrî mülkiyet hakları ile korunması mümkün olabileceği halde koruma için gerekli başvurunun yapılmamış olduğu hallerde emeğin korunması ilkesi uyarınca bu hükmün uygulanması olanaklıdır⁵⁹.

Bir ürün hakkında fikrî mülkiyet hakları ile koruma sağlanması için başvurunun yapılmış olmasına rağmen başvurunun reddedildiği ve koruma süresinin dolması veya hükümsüzlük kararı verilmesi nedeniyle korumanın sona erdiği durumlarda bu hükme dayanılarak koruma talep edilip edilemeyeceğinin incelenmesi gerekir. Bu durumda öncelikle korunmaya değer bir emek ürününün mevcut olması gerekir. Başvurusu reddedilmiş ürün için bu hükme göre korumanın sağlanması için başvuranın bu ürünün kendisine ait olduğunu ispatlaması gerekir⁶⁰. Koruma süresinin dolması veya hükümsüzlük kararı verilmesi nedeniyle fikrî mülkiyet hakları ile korunmayan ürünlerin ise artık kamu malı olduğunun ve emek ilkesine dayanarak bu hükmün uygulanması ile korunamayacağının kabulü gerekir⁶¹.

Yine uygulamada en çok karşılaşılan haksız rekabet hallerinden biri olan TTK madde 55 (1) (a) (4)'te başkasının malları, iş ürünleri, faaliyetleri veya işleri ile karıştırılmaya yol açan önlemler almak, şeklinde düzenlenen ve "karıştırılma" veya "iltibas" olarak nitelendirilen durumdur. Bu hükümde kullanılan "karıştırılma" kavramı, yanıltmayı, kandırmayı, yanlış algılatır-

⁵⁹ **Boztosun**, s. 226, 227; **Odman Boztosun**, Ayşe: "Entegre Devre Topografyası Hakkına Eleştirel Bir Bakış", *Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. VIII, S. 3-4, s. 314.

⁶⁰ Yazara göre bu ihtimal çok düşüktür (**Boztosun**, s. 227).

⁶¹ **Boztosun**, s. 227, 228.

mayı kapsayan teknik bir kavram olarak kullanılmıştır. Bu düzenleme de emek ilkesi ile doğrudan bağlantılıdır⁶². Yargıtay da bir kararında karıştırılma ile emek ilkesi arasındaki bağlantının olduğunu belirtmiştir. Bu kararda, “...TTK'nın 56'ncı maddesi, iktisadi rekabetin her türlü suiistimalini yasaklamıştır. Yasadaki bu sınırın aşılması MK'nın 2'nci maddesinde yazılı bulunan objektif iyiniyet kurallarına aykırı biçimde ekonomik rekabetin kötüye kullanıldığı hallerde meydana çıkmaktadır. Karışıklığa meydan verebilecek bir ad, unvan, marka, işaret gibi tanıtma vasıtalarıyla iltibasa yol açılması, yalnız başına iyiniyet kurallarına aykırı bir davranış olarak kabul edilmelidir. Bilindiği gibi iltibas unsurunun varlık kazanması için aranan en önemli unsur başkalarının emek ve masraf yapmak suretiyle elde ettiği haklı şöhre ortak olmak ve bu benzerlikten yararlanma yollarını denemektir...”⁶³.

TTK madde 55 (1) (a) (5)'te düzenlenen, kendisini, mallarını, iş ürünlerini, faaliyetlerini, fiyatlarını, gerçeğe aykırı, yanıltıcı, rakibini gereksiz yere kötüleyici veya gereksiz yere onun tanınmışlığından yararlanacak şekilde; başkaları, malları, iş ürünleri veya fiyatlarıyla karşılaştırmak ya da üçüncü kişiyi benzer yollardan öne geçirmek olan haksız rekabet halinin de emek ilkesi ile bağlantısı olduğu söylenebilir. Rakibin emeğini ve faaliyetini sömürücü, onun tanınmışlığından yararlanan karşılaştırmalı reklamlar da dürüstlüğe aykırıdır. Maddenin gerekçesinde bu durum için “bu tür reklamlarda rakibin tanınmışlığının sömürüsü vardır” denilmektedir. Buna göre bir üretici, ürettiği malın en az başka bir üreticinin ürettiği mal kadar iyi olduğundan bahisle reklam yapamaz. Örneğin “Persil değil, ama en az onun kadar iyi” şeklinde bir reklam, Persil üreticisinin, uzun bir çaba sonucunda elde ettiği başarıdan başka bir kişinin herhangi bir emek ve çaba göstermeden, herhangi bir ücret ödemediği yararlanması sonucunu doğuracağından, haksız rekabet oluşturur⁶⁴.

⁶² Şener, s. 623; Şener, Oruç Hami/Uzunallı, Sevilay: Uygulamalı Ticari İşletme Hukuku, 3. Baskı, Ankara, 2012, s. 74.

⁶³ Yargıtay, 11. HD., E. 6475, K. 1170, T. 03.02.2009, (Eriş, Gönen: Ticari İşletme ve Şirketler, 2. Cilt (54-424. Maddeler), Güncellenmiş 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, Ekim 2014, s. 1386, 1387).

⁶⁴ Arkan, s. 317, 318.

Yine TTK madde 55 (1) (d)'de düzenlenen: “Üretim ve iş sırlarını hukuka aykırı olarak ifşa etmek; özellikle, gizlice ve izinsiz olarak ele geçirdiği veya başkaca hukuka aykırı bir şekilde öğrendiği bilgileri ve üretenin iş sırlarını değerlendiren veya başkalarına bildiren dürüstlüğe aykırı davranmış olur”, hükmünün de emek ilkesi ile bağlantısı olduğu söylenebilir. Bendin kapsamına, işletmenin, üretim, dağıtım, organizasyon ve yönetim alanında oluşturduğu teknik-ticari bilgi ve tecrübelerin (know-how) değerlendirmesi hali de dahildir⁶⁵. Bu durum da karşı tarafın emeğinden karşılıksız yararlanma olarak değerlendirilebileceğinden emek ilkesi ile ilgili olduğunu söyleyebiliriz⁶⁶.

V. EMEK İLKESİNE YÖNELİK GETİRİLEN ELEŞTİRİLER

Emek ilkesi rekabet hukukunun temel ilkelerinden biri olsa da bu ilkeye ciddi eleştiriler getirilmiştir. Bu eleştirilerin temelini bazı haksız rekabet hallerinin emek ilkesi ile açıklanamaması oluşturmaktadır.

Buna göre bütün haksız rekabet hallerinin emek ilkesi ile açıklamanın imkanı yoktur. Bu ilke, tüm haksız rekabet eylemlerini açıklama bakımından yeterli değildir. Bu nedenle kendi emeğine ve gayretine dayanmayan bir başarıyı her zaman haksız olarak kabul etmek mümkün olmayabilir⁶⁷. Çünkü bazı hallerde, elde edilen çıkarın, bu sonuca ulaşmak için gerekli olan gayret ve emeği göstermeden, dış etkenler sonucunda gerçekleşmesi mümkündür. Ayrıca kanunda düzenlenen bazı haksız rekabet hallerini de emek ilkesi ile açıklamanın olanağı yoktur (Örneğin TTK m. 55/1-a-1, 55/1-a-2, 55/1-e)⁶⁸.

Emek ilkesi İsviçre’de de eleştirilmiştir. Martin-Achard bu ilkenin açık olmadığını belirterek, rekabetin haklı veya haksız olduğuna karar vermek için bu ilkeye başvurmanın pek mümkün olmadığını ileri sürmüştür. Yazar, rakiplerin emeklerini karşılaştırmak konusunda, her zaman karşılaştırılacak iki emeğin bulunmaması veya mutlak bir karşılaştırma ölçütü olmaması nedeniyle her zaman uygulanamayacağını belirtmektedir. Yazara göre, müş-

⁶⁵ Arkan, s. 320.

⁶⁶ Aynı yönde, Boztosun, s. 205.

⁶⁷ Karayalçın, s. 455; Güven, s. 42.

⁶⁸ İnan, T. Nurkut: “Tek Satıcılık Sözleşmesi ve Üçüncü Kişiler”, Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, C.XVII, S. 2, 1993, s. 64.

terinin seçimi sübjektif olduğu kadar objektif nedenlere de dayanır. Yani, bir rakibin başarısı çoğu zaman yaptığı reklamdan, kişisel koşullardan, fırsatlardan olduğu kadar malın veya hizmetin kalitesinden de kaynaklanır. Bu nedenle emek ilkesi her haksız rekabet fiili için geçerli olabilecek bir ölçüt değildir ve olmamalıdır⁶⁹.

Emek ilkesinin tüm haksız rekabet hallerini kapsamaması, dürüst ve bozulmamış rekabetten sadece rakiplerin değil, tüm katılanların (kamunun ve tüketicinin de) menfaatleri olduğu ve bunların da korunması gerektiği düşüncesi karşısında ve bir eylemin dürüstlük kuralına uygun olup olmadığının belirlenmesinde piyasada doğruluk ve açıklık (şeffaflık) ilkelerinin (özellikle iltibas, karşılaştırmalı reklam uygulamalarında) öne çıkması neticesinde ilkenin uygulama alanı İsviçre’de gittikçe daralmıştır⁷⁰. Nitekim Federal Mahkeme de 1981 yılında verdiği bir kararında emek ilkesinin rekabetin haklı olup olmadığına belirlenmesi konusunda uygun bir kıstas olmadığını belirtmiştir⁷¹. 1986 tarihli Haksız Rekabete Karşı Federal Kanununun hazırlanması sırasında bu içtihat dikkate alınmış ve kanunun gerekçesinde, haklı rekabetin haksız olandan ayırt edilmesinde kural olarak rekabetin düzgün işlediği bir sistemden beklenen sonuçların belirleyici olacağı ifade edilmiştir⁷².

SONUÇ

Sonuç olarak her haksız rekabet halinde uygulanamasa da emek ilkesinin dürüstlük kuralının bir görünümü olarak, bazı hallerde uygun düştüğü ölçüde rekabetin haklı olup olmadığına belirlenmesinde hakime yol gösterici olarak uygulanmasında fayda vardır⁷³. Zira TTK’nun gerekçesinde emek ilkesinin güçlendirilip etki alanının genişletildiğinden bahsedilmiş⁷⁴, TTK’unda da haksız rekabet hallerinin bazılarını emek ilkesini esas alarak

⁶⁹ **Martin-Achard**, E.: La Notion de la concurrence déloyale, JdT 1977, s. 44-45 (**Güven**, s. 42, dn. 127’den naklen).

⁷⁰ **Güven**, s. 42, 43.

⁷¹ ATF 107 II 283 (**Güven**, s. 43’den naklen).

⁷² A. **Yılmaz**, s. 38; **Güven**, s. 43.

⁷³ Aynı görüşte, A. **Yılmaz**, s. 39.

⁷⁴ TTK Genel Gerekçe, n. 52.

düzenlenmiştir. Ayrıca bu ilke, Yargıtay uygulaması açısından eski TK döneminde olduğu gibi yeni TTK döneminde de hakime yol gösterici olarak kullanılmaya devam etmektedir. O halde, kanun koyucu tarafından bazı hükümlerin düzenlenmesinde esas alınan ve Yargıtay'ın da ilgili kararlarında sıkça başvurduğu emek ilkesinin, hukukumuz açısından önemini yitirdiğini söylemek güçtür. Ancak emek ilkesinin mutlak olarak her durumda uygulanması, haksız rekabet hukukunun ulaşmak istediği sonuç olan serbest rekabet ortamının sağlanmasına zarar verecektir. Bu sebeple hakim, menfaatler dengesini dikkate alarak, her somut olayda duruma göre karar vermelidir. Ayrıca hakim, emek ilkesine dayanarak haksız rekabetin varlığına karar verirken serbest rekabet ilkesini göz önüne almalıdır. Bir başka ifadeyle emek ilkesi abartılarak her durumda uygulanırsa, bundan serbest rekabet ortamının zarar göreceği unutulmamalıdır. Yine bazı durumlarda emek ilkesine dayanarak haksız rekabete hükmedebilmek için bazı ek fiillerin de mevcut olması gerekebilir. Emek ilkesinin uygulanması için koruma talep edilen ürün üzerinde emek harcanmış olmalı, korunmaya değer maddi değere sahip bir emek ürünü var olmalı, kendi emeğinden yararlandığını ileri süren kişi bunu ispatlamalı ve bir yararlanma var olmalı ve bu yararlanma yetkisiz yapılmış olmalıdır.

KAYNAKÇA

- Arkan**, Sabih: Ticari İşletme Hukuku, 17. Baskı, Ankara, 2012.
- Aşçıoğlu Öz**, Gamze: Avrupa Topluluğu ve Türk Hukukunda Hakim Durumun Kötüye Kullanılması, Ankara, 2000.
- Eriş**, Gönen: Ticari İşletme ve Şirketler, 2. Cilt (54-424. Maddeler), Güncellenmiş 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, Ekim 2014.
- Güven**, Şirin: Haksız Rekabet Hukukunun Amacı ve Koruduğu Menfaatler, Birinci Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2012.
- İnan**, T. Nurkut: “Tek Satıcılık Sözleşmesi ve Üçüncü Kişiler”, Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, C. XVII, S. 2, 1993, s. 55-77.
- Karayalçın**, Yaşar: Ticaret Hukuku, I. Giriş - Ticari İşletme, Üçüncü Baskı, Ankara, 1968.
- Kırca**, İsmail: “Tüketicilerin Hislerine Yönelik Reklamlar”, Prof. Dr. Ali Bozer’e Armağan, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara, 1988, s. 333-347.
- Odman Boztosun**, Ayşe: “Haksız Rekabet Hukukunda Emeğin Korunması İlkesinin Yargıtay Kararları Işığında Değerlendirilmesi”, XXI. Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu: 9-10 Aralık 2005, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara, 2006, s. 197-247.
- Odman Boztosun**, Ayşe: “Entegre Devre Topografyası Hakkına Eleştirel Bir Bakış”, Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. VIII, S. 3-4, s. 309-338.
- Poroy**, Reha/**Yasaman**, Hamdi: Ticari İşletme Hukuku, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2015.
- Suluk**, Cahit: “Karşılaştırmalı Hukuk Işığında Türk Hukukunda Tescilsiz Sınai Ürünlerin Haksız Rekabet Hükümleri İle Korunması”, Ankara Barosu Fikrî Mülkiyet ve Rekabet Hukuku Dergisi, S. 1, 2014, <http://www.ankarabarusu.org.tr>, (10.01.2017), s. 165-190.
- Şehirali**, Feyzan Hayal: “Türk Hukukunda Tasarımlara Yönelik Uygulamalar (Özellikle Tescilsiz Tasarımların Korunma Yolları)”,

<http://cv.ankara.edu.tr/duzenleme/kisisel/dosyalar/13052014133235.pdf>
(04.01.2017).

- Şener**, Oruç Hami: Ticari İşletme Hukuku, Seçkin Yayınları, Ankara, 2016.
- Şener**, Oruç Hami/**Uzunallı**, Sevilay: Uygulamalı Ticari İşletme Hukuku, 3. Baskı, Ankara, 2012.
- Tekinalp**, Ünal: Fikrî Mülkiyet Hukuku, Güncelleştirilmiş 2. Bası, Beta Yayınevi, İstanbul, 2002.
- Teoman**, Ömer: “Tek Satıcılık Hakkının Üçüncü Kişiler Tarafından İhlali Durumunda Haksız Rekabete İlişkin Kuralların Uygulanma Olanığı”, Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu X (9 Nisan 1993), Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara, 1993, s. 23-76
- WIPO**, Protection Against Unfair Competition, Geneva, 1994, ftp://ftp.wipo.int/pub/library/ebooks/wipopublications/wipo_pub_725e.pdf, (04.01.2017).
- Yılmaz**, Abdüssamet: Haksız Rekabet Hukukunda Genel İşlem Şartı Kullanımı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2015.
- Yılmaz**, Mehmet: “Türk Ticaret Kanunu ve Türk Ticaret Kanunu Tasarısında Haksız Rekabete İlişkin Genel Hükümlerin Karşılaştırılması İle Kötüleme ve Reklamlara İlişkin Özel Haksız Rekabet Halleri”, İstanbul Barosu Dergisi, C. 80, S. 4, 2006, <http://www.istanbulbarosu.org.tr/Yayinlar.aspx>, (04.01.2017), s. 1479-1536.

KISALTMALAR

ATF	: Arrêt du Tribunal Fédéral (Federal Mahkemesi Kararı)
C.	: Cilt
dn.	: Dipnot
E.	: Esas Sayısı
HD.	: Hukuk Dairesi
HGK.	: Hukuk Genel Kurulu
K.	: Karar Sayısı
m.	: Madde
n.	: Paragraf Numarası
s.	: Sayfa
ss.	: Sayfadan Sayfaya
S.	: Sayı
T.	: Tarih
TTK	: Türk Ticaret Kanunu
vd.	: ve Devamı
vs.	: vesaire